

Dinsdag 13 augustus 1918 – ochtendeditie

Men meldde ons gisteren uit Oostburg:

Om 11 u 50 vanochtend heeft men een groot vliegergevecht gezien. In het geheel telden sommige mensen een 24-tal vliegtuigen. Een der vliegtuigen zag men buitelen.

Brussel bij nacht (KVdW).

Brussel, 1 augustus.

De Duitsers, wij weten het, bezitten geen zwarte hulpstroepen, en de blankheid van hun huidskleur is voor hen als een verzekeringspolis tegen alle verbazing. Wij Belgen, van onze kant, hoe impressionistisch ook van aanleg en hoe rijk anders aan uitdrukkingsvermogen - hoedanigheden die de bezettingsjaren geenszins vermochten af te stompen -; onze hoofdstad placht steeds te zeer voor verrassingen te zorgen, dan dat wij al te uitbundig aan onze verwondering lucht zouden geven, - hetgeen een zekere waardigheid ons trouwens in de tegenwoordige omstandigheden verbieden zou.

Wijt het dan ook daaraan, dat Brussel nog steeds Brussel heet, en niet, bijvoorbeeld, "de Stad der blauwe Lantaarns", zoals een uitheemse held van Kipling, deze of gene kleurling of zelfs een doodgewoon Vlaams boertje de Belgische hoofdstad zou gaan noemen, viel hij er onvoorbereid en met al de ongereptheid van zijn natuurziel in het avonduur of 's nachts binnen.

Ik bied het u wel te verstaan niet als een alleenstaand verschijnsel aan. Londen en Parijs zijn ons ook in deze sedert onheuglijke tijden voor; Berlijn is er, naar ik op goede gronden vermoed, niet aan ontsnapt; en zelfs Antwerpen en a fortiori heel het Etappegebied,

kenden het, lang voor het hart van ons land zou komen tot een zelfde ervaring.

Toch moet ik er over schrijven, - al kom ik er, vanwege mijn lange vakantie, vrij laat mee voor de dag. Ik moet er u over schrijven, omdat het, zo niet zeldzaam, dan toch heel bijzonder is. Brussel zonder kunstverlichting, Brussel in het donker zodra de zon onder is, "dark Brussels", is wel geen uniek wonder, maar - een wonder is het toch, en een wonder niet alleen voor wie van deze duisternis profiteren, maar ook wel voor die onbaatzuchtigste der mensen, die men artiesten noemt.

Ik schrijf dit bij helder daglicht (gas- en elektriciteit worden steeds schaarser en duurder, en gisteren nog kwam er een nieuw beperkingsgebod), maar reeds verkneuter ik mij in de gedachte van het schemerwandelingetje, dat ik straks zal doen. De drukke binnenboulevards, die Brussel van noord tot zuid doorsnijden, zal ik niet volgen: zij zijn van al de wegen diegene die onder de oorlog het minste hebben geleden. Vooral op het einde van de dag blijft het verkeer er druk. Er zijn nog wel mensen die werken in Brussel; en wie niet werkt, wandelt. Wie werkt nu, en wie wandelt, keert tegen de avond naar huis, en dat gebeurt voor zo goed als iedereen langs de drie knopen van het Brussels leven: Zuidstation, Beurs of Noordstation. Het is er zelfs enigszins gejaagder dan een jaar geleden, en dat ligt aan de trams, die voor die tijd onhebbelijk veel "stilstanden" hadden, maar nu hun drijfkracht moeten besparen en ons daardoor dwingen soms een heel eind te lopen voor wij kunnen worden geladen. Die laadplaatsen zijn dan ook meer dan ooit gevechtsoorden geworden, en op sommige uren - middag, valavond en elf uur 's nachts - kan men er niet zien, dat Brussel zooveel rustiger geworden is, - rust die, ik zeg het u in het voorbijgaan, op een paar dagen na nooit gedruktheid is geworden.

Die gedruktheid: men zou ze, indien zij bestond, vooral moeten ondergaan in de straten, de zeer aristocratische straten waar ik u heden bij schemerlicht door leiden wil. Maar neen: hoe ook verlaten, en al zijn veel der herenhuizen nu sedert een kleine vier jaar gesloten, zij bieden niet, die straten, dan een zachte en haast zalige weemoed. Het licht veegt er nog langs de blanke keien, rijst rozig en lila langs de blinkende gevels, tekent in bleekpaars het lijstwerk om deuren en vensterramen. Alle schaduwen zijn verwaasd, gelijk de gulden gezichteinder daarginder verpulvert, over de zware loveren heen van een square. De zeldzame voorbijgangers, die niet haastig zijn, genieten, evengoed als wij. Er is een zeer bijzondere charme aan die weidse grote stadsstraten en de sobere, gezette weelderigheid van hun architectuur. Zelfs overdag is het moeilijk, hier gewone gedachten te hebben; tegen de nacht wordt het nog beter; de stijl der gebouwen, die niet van deze tijd is, maar van deze der Franse Lodewijken, vervult u met de melancholie van zijn statig anachronisme. Men eist, men schreeuwt, men gilt haast om een "moderne stijl", ik, die er bang voor geworden ben - en dat hebben de monsters gedaan die er ons van geboden worden -, ik onderga van die oudere bouworde de les en de leer: zij onderwijst ons in adel en in zelfrespect die, ik geef het toe, niet dan uiterlijk zijn, maar ... toch dat nog voor hebben op onze tegenwoordige, en zelfs vooroorlogse zeden.

Doch het is vooral als roze en lila tonen verrijlen tot een lichtloos grijs, dat weldra blauwer en blauwer wordt; het is als een harde, vlugge stap de stilte bevolkt en af komt meten. ("Jantje komt, Jantje komt, Jantje de lantarenman," zongen wij als ik kind was), het is bij definitieve avond dat Brussel zijn nieuw aspect krijgt, dat ons ongetwijfeld lang nog na de oorlog in het geheugen zal blijven hangen. Op afstand, op zeer grote afstand gaat een lichtje pinken, gaat een nauwelijks stralend oog open, - een diep blauw oog. Want

eerst dan merkt men dat de lantaarns tot driekwart hoogte in translucide blauw zijn geverfd. Alle naar buiten stralend licht (en het is tot een uiterst minimum beperkt) dient eveneens blauw omsluierd. Bij dit al is de gehele verlichting, die blauwe verlichting, uiterst schaars. En nu wordt ge de prooi - ik kies het woord met opzet, en vrees geen tegenspraak - van de meest romantische indrukken.

Ik vraag het u in volle ernst: zijt ge ooit aan zee verliefd geweest? Dan zijt ge ongetwijfeld - de liefde erkent een internationaal recht, ook zonder traktaten of vredesconferenties - dan zijt ge met uw meisje de dijk ontvlucht, waar het vol is van kuierende mensen en zoetelijk van Weense damesstrijkjes, en afgedwaald naar het strand, tot dicht bij de zee die ritmisch zingt, en waar nu en dan een ver lichtje pinkt. Ik weet niet of ge welsprekend zijt, maar wens van harte dat ge het niet waart in die vreemd beangstigende ogenblikken. De lucht boven uw hoofd wemelde van vage, blauw sombere weerglanzen; de wind bracht u bij vegen de sentimentele Weense muziek aan; de zee fluisterde in aanhoudende slag en weerslag, als een mensenhart, haar levenszang. Ge waart met uw tweeën alleen, onzichtbaar voor anderen, en heel dicht bij een oneindigheid. Ge hebt - ik hoop het althans - van die oneindigheid een eeuwig gevoel ontvangen. Misschien waart ge tot niets beters in staat dan wat te wandelen; misschien ook hebt ge de ijdelheid van uw eigen gewaarwordingetjes ingezien, u armzalig nietig gevoeld, en nochtans.... opgewonden gelukkig als nooit of nergens elders. - Welnu....

Welnu, ik overdrijf natuurlijk, ik overdrijf schromelijk: geen enkele straat, zelfs niet de meest aristocratische der verlaten Brusselse straten, der straten met de blauwe lantaarns, is bij machte u de aandoeningen van een strandvrijage te bezorgen, en ik kan u niet aanraden, een pas te vragen om er u te komen van vergewissen (die pas zou u trouwens geweigerd worden). Maar geef toe, dat het toch al heel merkwaardig is, zo een eenvoudig mens als uw dienaar, die

van alle fantasie vrij is, op dreutelende wandeling door een slecht verlichte stadswijk, vanwege die verlichting zulke buitengewone herinneringen in zich voelt opduiken.

De indruk is trouwens, zo niet vluchtig, dan toch kort van duur. Er is in de mens, naast zijn gevoel der oneindigheid, ook dat van het lichaamsbehoud. Zoals er, naast de aristocratische wijken, fabriekswijken liggen. In dat soort wijken, tussen de hoge, zwarte, grimmig lelijke huizenblokken, vierkant brutaal als het kwaad zelf, krijgt men vaak het gevoel, dat men er maar liefst niet te lang moet verwijlen. Het gebeurt, dat men de overkant der straat niet ziet. En dan is er niets zo gemakkelijk dan de voorstelling, dat zich een deel der dikke duisternis onhoorbaar losmaken gaat, zich zonder gerucht op u gaat laten vallen en u wurgen zal nog voor ge de tijd zult hebben het door de politie te laten constateren. - Er gebeuren te Brussel niet zo heel veel meer moorden dan in vrede tijden. Wel, rechtuit gezegd, het verwondert mij; en ik beken zelfs, dat ik, indien ik een moordenaar was ...

Ik ben echter geen moordenaar. Ik ben integendeel een Brusselaar, die, te uwen behoeve en omdat het bij "Brussel bij nacht" behoort, zoals duizenden anderen 's avonds een theater of een bioscoop bezoekt, niet om u het schouwspel te beschrijven, maar om een nachtelijk kijkje te hebben op de middenstad, na afloop van de vertoning. Met uw goedvinden zullen wij weer de binnenboulevards ontwijken: het deugt er niet voor uw zeden, bijaldien ge deze zuiver wenst te bewaren en ge zwak van karakter mocht zijn, want het wemelt er van wat een vriend van mij, die van beeldspraak houdt, "lichte sigaren" pleegt te noemen. Wij gaan liever langs de Nieuwstraat, Brussels Kalverstraat, die onder de oorlog geducht geleden heeft, juist omdat zij een handelsstraat is, en.... er 's nachts tegenwoordig "Rembrandtiek" uitziet, om een woord te gebruiken van een oude vriend die eveneens van beeldspraak, en nog meer van

kunst houdt. En inderdaad, gezien van aan de Grote Post, is de Nieuwstraat een trechter geworden van aanzuigende duisternis, een trechter ... waar stroop door vloeien zou, dikke, donkerbruine stroop, met fluwelige toondiepte en nu en dan een vage glanzing. Ze ziet er uit, die Nieuwstraat, als ...

Maar, neem me niet kwalijk: het is voor de Belgen elf uur geworden, hetgeen voor de Duitsers twaalf is. Onze tram wacht op ons; neen: hij wacht niet, en - hij is de laatste. Willen wij op een deftig uur thuis komen - alle cafés zijn overigens gesloten, - dan zullen wij er plaats in nemen, in die, ook al slecht verlichte, tram, waar de gloeilampjes een eveneens blauw kapje kregen en waarvan de ruiten geblindeerd zijn. Van "Brussel bij nacht" zullen wij vandaag niets anders zien: misschien vertel ik u een andere maal hoe ellendig het zijn kan, er door de straten te slenteren, als iedereen braaf slaapt, en ge zelf geen bed kunt vinden. Want dat is mij eens gebeurd, mij Brusselaar, die hier nochtans een thuis heb, en in dat huis "tout ce qu'il faut" om te slapen ... Dit zal echter voor een andere keer zijn.

Zondag zijn te Sittard zes ontvluchte Russen, twee Fransen en een Belg aangekomen.

Dinsdag 13 augustus 1918 – avondeditie

Berlijn, 13 augustus. Officieel: Legergroep kroonprins Rupprecht: ten zuidwesten van Ieper was gisterochtend vroeg de vuurstrijd zeer hevig. Vijandelijke aanvallen kwamen in ons vuur niet tot ontwikkeling.

Londen 12 augustus. Officieel. We wierpen op 11 augustus 50 ton bommen voornamelijk op de Somme-overgangen en enige spoorwegkruispunten. We bombardeerden midden op de dag het

station van Kortrijk en rangeerterreinen uit geringe hoogte en in de nacht de stations van Péronne en Kamerijk. Alle vliegers keerden terug. Sterke vijandelijke luchteskaders toonden grote bedrijvigheid aan het front. Wij vernielden 29 vliegtuigen en dwongen er 24 stuurloos tot dalen. Vijf Britse worden vermist. Eén Gotha werd door afweergeschut neergehaald.